

EYÜP SULTAN'DA ZEKAİ DEDE KONSERVATUVARI

Doç. M. CAHİT ATASOY

1926 Trabzon doğumlu İ. Teknik Üni. Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Öğretim Üyesi. İst. Üni. İktisat Fakültesi'nde okudu. Türk musikisi ile ilgili nazari ve pratik anlamda (1951 yılından itibaren) yoğun olarak ilgilendi. Bu bağlamda çeşitli peridyodiklerde sayısız yazılar yazdı. Türk ve Batı müziği formunda, eserler besteledi. Birçok bilimsel toplantıya katıldı, tebliğler sundu.

Yüzyıllar boyunca milletimizin göz-bebeği olmuş İstanbul için, Yahya Kemal, Türk İstanbul adlı makalesinin başında şöyle diyor:

"İstanbul'un fethi ile fatihi olan millet tarafından kuruluşu hem birbirine bağlı hem de birbirinden ayrı iki bahistir.

Beşeriyetin muhayyilesine bir büyü tesiriyle aksetmiş olan fetih, hala tarihin başlıca vak'ası sayılır.

O zamandan beri devirler boyunca kurulan Türk İstanbul ise gönüllerde en ziyade yerleşmiş bir şehirdir. Türkiye Türklerinin yeryüzünde başka bir eseri olmasaydı tek başına yalnız, bir eser şeref namına yeterdi."

Şair daha sonra devamla şunları söylüyor:

"İstanbul'un en gözde beldelerinden biri de Eyüp Sultan olmuştur. Yani fethitten sonra ilk yerleşim bölgesi olması özelliğini taşıır."

Şimdi herhalde bu beldenin halkı burada eskiden beri hep mümin, mütevekkil ve Allah'ına şükür ederek yaşıyordu. Elbetteki Eyüp Sultanlılar irfan sahibi olmalarını geçen zaman içinde görerek, duyarak elde ettiklerine borçludurlar ve asıl bu beldenen diğer alan

larda olanlar bir yana halkın arasından yetişmiş büyük musikişinaslar, bestekarlar, icracılar, hocalar, aydınlar çıkmıştır.

Bunların başında ilk akla gelen isim Zekâi Dededir. O, bir defa neoklasik dönemin başında yer alan bir büyük bestekardır. Dedeye kadar gelmiş eserleri ve kendi eserlerini bize aktarmıştır. Bunun yanısıra, her biri, bestekâr, icracı, alim, musikişinas bir çok kişiye de hocalık yapmıştır. İşte bütün bu ve benzeri özelliklerinden dolayı Zekâi Dede'nin musikimizde mümtaz bir yeri vardır. Onun Eyyubî Mehmet Bey ve Hammamizade İsmail Dedenin talebesi olması daha sonra da kendisinin birçok kişiye hocalık etmesi çevresinde bir ekol-mektep meydana getirmiştir. Ve bu da Türk Musikisinin Eğitimi ve Öğretim Tarihinde çok önemli bir yer teşkil etmişti. Zekâi Dedenin ölümünden sonra çok büyük bir boşluk doğmuştur. Öyle ki devletin katında 1826'dan itibaren bir başka musikiye yönelinmiş olmasına karşılık, Zekâi Dedenin kişiliği ve çevresiyle Türk Musikisini temsil ediş ve buların öğretilmesi de burada ortadan kalkmıştır.

(Eyüp Belediyesi Arşivi'nden)

İşte bütün bunlara bakarak Eyüp Sultan gibi bir beldede bir konservatuar açmak ve adını Zekâi Dede Konservatuarı koymak çok yerinde olacaktır.

Burada konunun öneminden dolayı Türk Musikisi Eğitim ve Öğretiminin tarih boyunca nasıl yapıldığı üzerinde durmak bir fikir vermek için olsun, uygun olacaktır. Bir kere baştan bu yana Türklerde musikinin önemli bir rolünün olduğunu ve geniş kitlelere hep refakat ettiğini görüyoruz. Ona bağlı, sevgi dolu olan milletin, düzensiz bir bilgi yoluyla da musiki hakkında irfan sahibi olduğunu anlıyoruz. Devletin katında ise Türk Musikisinin düzenli ve ilmi bilgilerle eğitilip öğretildiğine şahit oluyoruz. Mesela, imparatorluk Türkiyesinde Enderum Mektebinin yeri büyük olmuştur. Bu teşkilatın musiki kısmının bir devlet konservatuarı niteliğinde olduğunu ve buradan büyük müzisyenlerin yetiştiğini biliyoruz. Yine musiki ile ilgilenen hanedan mensuplarının, vezirlerin diğer ileri gelenlerin, aydınların, zenginlerin, meraklıların, saray, konak ve evlerinde musiki yapıp icra edildiğini biliyoruz.

Yüksek düzeyde musiki eğitimi ve öğretiminde bulunan bir başka teşkilat da mevlevihanelerdir. Türk kültürünü vatanının en uzak köşelerine kadar taşıyan bu mevlevihaneler, adeta zamanın Konservatuarları idiler. buralarda edebiyat, lisan, tasavvuf, musiki olarak enstrüman dersleri, bilhassaney öğretiliyordu, esnaf loncalarında da bu konuda eğitim verilmekteydi. Askeri musikinin eğitim yeri ise mehterhanelerdi. Maalesef, 1826'dan sonra Türk Musikisinin kaderi değişmiştir. Bu tarihten itibaren devletin katında hep değer kaybettiğine şahit oluyoruz. Çünkü Enderun yerine kurulan Mızıkai Hümayun tamamen batı esaslarını taşıyordu ve Türk Musikisinin bir kenara koyulduğu bir yerde faaliyetini, her geçen zamanda genişleyerek sürdürüyordu. Bizim san'atımız burada sadece halkımızın

arasına sığınmış bulunuyordu.

Bu arada Zekâi Dede gibi musikişinaslarımız da ona kol kanat germeye çalışmış oluyorlardı. 1908'den sonra gelen harpler yüzünden de Türk Musikisinin çok zor günlerin eşiğine geldiğini söyleyebiliriz.

Bütün bu durumlar karşısında musikinin öğretildiği ve icra edildiği Darü-llehan gibi kuruluşlar, bilhassa ömürleri kısa süren Darü'ttalim-ı Musiki, Gülşen-i Musiki, Terakki-ı Musiki, Kadıköy Şark Musikisi ve bugün onlardan biri olarak mevcudiyetini sürdüren Üsküdar Musiki Cemiyeti gibi cemiyetler, milli musikimize destek olmaya çalışmışlardır.

Pek tabii, 1826'daki gibi 1924 yılında açılan musiki muallim mektebi, yine Batı esaslarına göre kurulmuş olup daha sonra onun içinden çıkan Gazi Eğitim Enstitüsü müzik bölümü ile Ankara Devlet konservatuarı da batıya dönük öğretim yapıyorlardı. 1940'lardan sonradır ki yeniden doğuş gibi H. Saadetin Arel darülelhandan sonra onun yerine geçen İstanbul Belediye konservatuarının başına gelip, burada öğrenim Batı ağırlıklı olmasına rağmen, Türk Musikisinin ilmi esaslarla öğretilmesine ön ayak olmuştur. Daha sonra alanında ilk defa açılmış bulunan İstanbul Türk Musikisi devlet konservatuarı devreye girmiştir ve onu örnek alan İzmir, Antep, Konya Türk Musikisi Devlet Konservatuarları açılmıştır.

Bu konservatuarlar bugün milletin bütün ihtiyaçlarını karşılıyor denemez. Ve hata ve sevaplarıyla faaliyetlerini yürütmektedirler. Bu arada devletin bütün imkanlarını kullanan Batı müziği konservatuarları ve sadece Batı müziği yapan müzik liseleri memleketin sathını maalesef bir mantar gibi kaplamaya başlamıştır.

İşte bundan dolayıdır ki yeni Türk Musikisi mektepleri açmak önem arz etmiş oluyor. Öyleyse şimdi aynı zamanda önder olmak üzere bu işe teşeb-

büs edecek olanlar niçin bu beldenin insanları olmasınlar?

Doğrusu mezarlıklara kadar el atan, çeşmeleri, medreseleri onaran, yayınlar yapan, kütüphane ve mehter topluluğu kuran herhalde bu beldeye sahip çıkarlar olsa gerektir.

Herhalde bu insanlara sempatimiz olabilir. Zira onlarda fark ettiğimiz anlayışın Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir yazısında söylediği gibi olduğunu düşünüyorum. Bakın Tanpınar bu yazısında ne diyor:

"Bir medeniyet herşeyden evvel derin bir maziden gelen bir kültür yığılması, bir kültür toplanmasıdır. Büyük medeniyetlerin kurucusu ya da varisi toplumların, bu medeniyetleri meydana getiren kültür unsurlarını geçmişten devraldıktan sonra geliştirerek kullandıkları ve kendilerinden sonraki nesillere aktardıkları bir vakadır."

Şu halde bütün bu kaydettiklerimizden sonra tekrar soruyorum, niçin bir Türk Musikisi konservatuarı kurulmasın ve adı Zekâi Dede Konservatuarı olmasın? O kadar ki meseleyi asla ihmal etmemek icap eder. Bu husustaki gerekçeleri olsun bir kere daha aşağıda şöyle sıralayabiliriz:

1- Konservatuar Eyüp Sultan hazretlerinden sonra bu beldenin ikinci kimliği olabilir ve Eyüp Sultan bu yönüyle de öne çıkmış bulunur.

2- Bu vesileyle Eyüp halkının musiki öğrenme ve yapma ihtiyacı karşılanmış olur.

Bu arada başka yerlerden belki de dünyanın her köşesinden buraya öğrenmek ve okumak için akın olur.

3- Konservatuarı kurmuş olanlar herhalde hayırla yad edilir, musiki tarihine geçerler.

4- Eyüp halkına kurulacak bir konservatuar her zaman övünç vesilesi olur, hele onun Zekâi Dede Konservatuarı adı altında kurulmuş olması herhalde orada doğmuş, yaşamış, ölmüş ve şimdi mezarı burada bulunan büyük üs-

tada Eyüp Sultan Halkının bir şükran hediyesi olur.

5- Zekâi Dede Konservatuarının bundan böyle yenilerine ve mevcut bütün konservatuarlara örnek olma şansı açık olur.

6- Müessesenin çatısı altında konserler, konferanslar, sempozyumlar, paneller verilebilir.

7- Kitap, dergi, nota, plak, radyo, televizyon gibi yayınlar bu vesileyle gerçekleşir.

8- Zekâi Dede konservatuarında dini, ladini Türk Musikisi ve bu meyanda kültür olarak diğer musikiler öğretilecek hale gelir. Mükemmel müfredat programları ortaya konur.

Sözümün sonuna geldiğim bir yerde içimde ukde kalmaması için Eyüp Sultan konservatuarı fikrinin bende nasıl yer ettiğini anlatmadan geçmek istemiyorum.

Bundan yıllarca önce hocam büyük musikişinas H. Saadettin Arel '*Bu Bir Başka Alem*' adını verdiği yazısında özetlersek şunları anlatıyordu: Bir yabancı memlekete seyahate gitmiş. İndiği şehri dolaşırken kulağına çalgı sesleri gelmiş. O yöne doğru yürümüş. Yaklaştıkça sesler ona aşına gelmeye başlamış. Sesler gelen binanın kapısına gelince görmüş olduğu şey şu olmuş. Kapıdaki levhada Türk Musikisi Konservatuarı yazıyormuş. Hemen içeri girmiş, ilgililerle görüşmüş, konservatuarı gezmiş, görmüş, dinlemiş, sormuş ve sonunda herşeye hayran bir şekilde oradan ayrılmış.

İşte H. Saadettin Arel aslında böyle bir geziyi ve karşılaştığı konservatuarı hayal ederek yazdığı için bir tek kelimeyle bitiriyordu: "Ütopya" diyordu.

Herhalde Eyüp'te bir konservatuara imkan verilmelidir. Türk Musikisini seven, ona bağlı olan herkes böyle bir ideale destek olmalıdır. İnşallah Eyüp Sultanda bir Zekâi Dede Konservatuarı kurulur ve H. Saadettin Arel'in Ütopyasında olduğu gibi benim içinde o bir ütopya olmaktan çıkmış olur.